

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการของนักข่าวสถานีวิทยุโทรทัศน์ศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังการประกาศใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540” ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบการศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อความเหมาะสมในการดำเนินการศึกษา เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาเปรียบเทียบประชากรอื่นได้แก่นักข่าวของสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบเปิดทั้ง 6 สถานี โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง, แบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้สัมภาษณ์ได้สร้างโครงสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Dept - Interview) เพื่อที่จะสามารถอธิบายถึง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการของนักข่าวสถานีวิทยุโทรทัศน์เปรียบเทียบก่อนและหลังการประกาศใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 รวมถึงผลกระทบต่างๆ ปัญหาและอุปสรรค ในการใช้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเรื่อง “การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการของนักข่าวสถานีวิทยุโทรทัศน์: ศึกษาเปรียบเทียบก่อนและหลังการประกาศใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540” มีอยู่ 2 ประเภทคือ

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่
 - 1.1 พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540
 - 1.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
 - 1.3 เอกสารคู่มือเกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540
 - 1.4 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539
 - 1.5 พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

1.6 พระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แหล่งข้อมูลประเภทนี้ คาดว่าจะทำให้ได้รับข้อมูลที่เป็น โครงสร้าง ขั้นตอน นโยบายในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ราชการ และการใช้สิทธิของนักข่าวโทรทัศน์

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) การวิจัยเชิงคุณภาพมีปรัชญาในการศึกษาวิจัยว่า "การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่ต้องการศึกษาความจริงด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะ เพื่อบอกเล่า พรรณนาและอธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยเก็บข้อมูลในเชิงเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก โดยวิธีการต่างๆ" สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (Intensive Interview) ตามแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง ซึ่งสร้างขึ้นโดยครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสารมวลชน และด้านกฎหมายมหาชนของประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่าง

การสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลประเภทบุคคลหรือแหล่งข้อมูลประเภทที่ 2 นี้ จะเน้นสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้แก่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.1. นักวิชาการด้านการสื่อสารมวลชน 3 คน ได้แก่

- ร.ศ. ดร. สมควร กวียะ นักวิชาการอาวุโสสาขาสื่อสารมวลชน อดีต คณบดี คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอดีต คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- ร.ศ. ดร. บุญเลิศ ศุกดิลก รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ และอดีตคณบดี คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ร.ศ. ดร. อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ รองศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 นักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญด้านสิทธิเสรีภาพ หรือมีบทบาทในด้านการเสนอแนะ และนำ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการมาใช้ จำนวน 2 คน ได้แก่

- นาย ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนคานต์ รองเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา
- ผ.ศ.ดร. วิษณุ วรรณฤณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2.3 ผู้บริหาร, ผู้ที่มีอำนาจในระดับกำหนดนโยบายของสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบเปิด หรือผู้แทนสถานีละ 1 คน รวม 6 คน ผู้บริหารสถานีวิทยุโทรทัศน์ ได้แก่

- นายประชา มาลีนนท์ กรรมการผู้จัดการ (รับผิดชอบฝ่ายข่าว) สถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 3
- นาย ธีรศร ธนะสมบุญรณ์ หัวหน้าแผนกข่าวในประเทศ สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
- นาย วสันต์ ภัยหลิกดิ์ รองผู้จัดการฝ่ายข่าว สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 7
- นาย ชิตณรงค์ คุณะกฤดาธิการ ผู้อำนวยการสำนักข่าวไทย องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย
- นาย ปราโมทย์ รัฐวินิจ ผู้อำนวยการฝ่ายข่าวสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 11
- นาย สุภาพ คลีชฉาย ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

2.4 คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร จำนวน 1 คน ได้แก่

- ผ.ศ. สมยศ เชื้อไทย รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2.5 เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

- นาย ชาณชัย เจนครองธรรม รักษาการณผู้ช่วยการสำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

2.6 นักข่าวของสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบเปิดโดยแบ่งย่อยเป็น 2 ระดับ ได้แก่

2.6.1 บรรณาธิการข่าว 6 สถานี สถานีละไม่ต่ำกว่า 1 คน

2.6.2 นักข่าว ได้แก่ นักข่าวที่ปฏิบัติงานมาไม่ต่ำกว่า 3 ปี นักข่าวในข้อนี้ จะต้องเคยปฏิบัติงานมาในช่วงก่อนและหลังการประกาศใช้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 โดยแบ่งออกเป็น 3 สาย

-สาย สังคม สถานีละไม่ต่ำกว่า 2 คน

-สาย เศรษฐกิจ สถานีละไม่ต่ำกว่า 2 คน

-สาย การเมือง สถานีละไม่ต่ำกว่า 2 คน

รวมนักข่าวจากทั้ง 6 สถานี เท่ากับ 46 คน

การเลือกประชากรที่มีคุณสมบัติดังกล่าวเนื่องจากต้องการกลุ่มประชากรที่มีประสบการณ์การทำงานที่หลากหลาย เพื่อที่จะสามารถตอบคำถามถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ ทั้งระยะก่อน และหลังการประกาศใช้ พระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของราชการ ได้อย่างถูกต้อง

การสุ่มตัวอย่าง

ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบ Purposive Sampling แบ่งออกเป็นดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญใน 5 สาขา คือ

1.1 นักวิชาการด้านการสื่อสารมวลชน 2 คน

1.2 นักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญด้านสิทธิเสรีภาพ หรือมีบทบาท

ในด้านการเสนอแนะและนำ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการมาใช้ จำนวน 2 คน

1.3 ผู้บริหารหรือผู้ที่มีอำนาจในระดับกำหนดนโยบายของสถานีวิทยุโทรทัศน์

ระบบเปิด สถานีละ 1 คน รวม 6 คน

1.4 คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ จำนวน 1 คน

1.5 เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ จำนวน 1 คน

2. นักข่าวสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบเปิด ได้แก่

2.1 บรรณาธิการข่าว 6 สถานี สถานีละ 1 คน รวม 6 คน

2.2 นักข่าว ได้แก่ นักข่าวที่ปฏิบัติงานมาไม่ต่ำกว่า 3 ปี นักข่าวในข้อนี้จะต้องเคยปฏิบัติงานมาในช่วงก่อนและหลังการประกาศใช้ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 โดยแบ่งออกเป็น 3 สาย สายละไม่ต่ำกว่า 2 คน รวม 46 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งตามประเภทของข้อมูลได้ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก บุคคลที่ให้สัมภาษณ์ล้วนเป็นบุคคลระดับผู้บริหาร หรือผู้ออกนโยบาย สำหรับผู้เชี่ยวชาญก็เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์เป็นที่ยอมรับ ทั้งในสายกฎหมายมหาชน และสายสื่อสารมวลชนทุกคนมีบทบาทเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ

ข้อมูลปฐมภูมิ อีกส่วนหนึ่งจะได้มาจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักข่าวโทรทัศน์ และบรรณาธิการข่าวของ สถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบเปิดทั้ง 6 สถานี ใช้กลุ่มตัวอย่าง 46 คน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้แก่ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, เอกสารคู่มือเกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540, พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539, พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539, พระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Dept Interview) สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญใน 5 สาขาตามที่ระบุไว้ข้างต้น แล้วนำข้อเสนอแนะที่ได้มาเป็นแนวทางในการออกแบบสอบถาม เพื่อสัมภาษณ์นักข่าวโทรทัศน์และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ศักยภาพของ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ ในการเอื้อประโยชน์ต่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการของนักข่าว

2. ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดย

2.1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.2. นำผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นแนวทางในการร่างแบบสอบถาม

2.3 ร่างแบบสอบถาม ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจ

2.4. นำแบบสอบถามไปทดสอบกับนักข่าว (Pretest)

2.5. ปรับปรุงแก้ไข

2.6. นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ และ ข้อมูลทุติยภูมิ โดยวิเคราะห์ตามประเด็นที่จะศึกษา คือ

1. วิเคราะห์แนวนโยบายแห่งรัฐ และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ว่าเอื้อให้นักข่าวสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบเปิดสามารถแสวงหาข้อมูลข่าวสารราชการมากน้อยเพียงไร

2. วิเคราะห์การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการของนักข่าวสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบเปิด เปรียบเทียบก่อนและหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

3. วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ตลอดจนเนื้อหาพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ว่ามีความสมบูรณ์หรือไม่เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงต่อไป

วิธีการนำเสนอข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด จะทำการจัดระเบียบและอธิบายโดยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ตามกรอบทฤษฎี พร้อมด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ตามประเด็นที่ต้องการศึกษา คือ

1. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารราชการของนักข่าวสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบเปิดเปรียบเทียบก่อนและหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540
2. ปัญหาและอุปสรรคของนักข่าวในการใช้พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540
3. เพื่อศึกษาแนวทางและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเนื้อหาของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการต่อไป